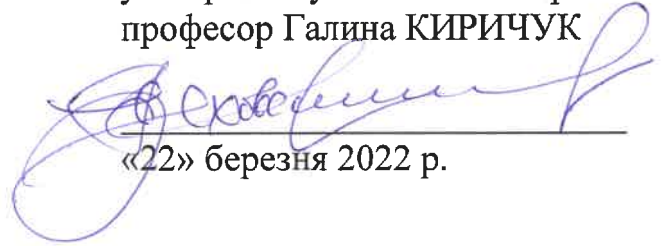

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова приймальної комісії
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
професор Галина КИРИЧУК

«22» березня 2022 р.

**ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
З ВІКОВОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**ДЛЯ ВСТУПУ НА ТРЕТІЙ (ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ) РІВЕНЬ ВИЩОЇ
ОСВІТИ**

**зі спеціальності 053 - «Психологія»
освітньої програми «Педагогічна та вікова психологія»**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма вступного іспиту із вікової та педагогічної психології на третій (освітньо-науковий) рівень за спеціальністю 053 «Психологія» базується на стандарті вищої освіти, освітньо-науковій програмі та навчальних планах з підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти, ОКР «спеціаліст» галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки спеціальності 053 Психологія, затверджених Житомирським державним університетом імені Івана Франка. Вона включає базові дисципліни, які входять до освітньої програми підготовки бакалаврів за спеціальністю 053 Психологія та враховує специфіку ОНП «Педагогічна та вікова психологія».

Програма вступного іспиту розроблена для абітурієнтів, які вступають на навчання за спеціальністю 053 «Психологія».

До участі у вступному випробуванні допускаються особи, які завершили навчання та здобули диплом «спеціаліста» або «магістра».

Мета вступного іспиту – відбір абітурієнтів для навчання та здобуття третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 «Психологія».

Вступний іспит проводиться в усній формі і складається з питань, що передбачають володіння теоретичним матеріалом та можливість його використання як пояснювальної моделі у ситуаціях професійної діяльності.

Загальна характеристика програми вступного іспиту

Програма вступного іспиту включає:

- I. Перелік розділів і тем.
- II. Основні вимоги до рівня підготовки.
- III. Список необхідної літератури.
- IV. Критерії оцінювання.

I. Перелік розділів і тем

Вступний іспит до аспірантури зі спеціальності 053 - «Психологія» спеціалізації «Педагогічна та вікова психологія» передбачає оцінку знань та умінь з таких курсів:

- вікова психологія;
- педагогічна психологія.

«Вікова психологія»

Вікова психологія як галузь наукового знання. Об'єкт, предмет, мета та завдання вікової психології. Структура вікової психології. Місце вікової психології в системі наук. Основні категорії вікової психології. Методологічні засади вікової психології. Принципи вікової психології.

Історія становлення вікової психології. Передумови виділення вікової психології в самостійну галузь наукового знання. Виникнення дитячої психології. Біогенетичний та соціогенетичний напрямки у становленні дитячої психології. Теорія еволюції Чарльза Дарвіна. Біогенетичний закон Е. Геккеля. Теорія рекапітуляції Стенлі Холла. К.Д.Ушинський та його внесок у психологію дитини.

Методи вікової психології. Класифікація методів Б.Г. Ананьєва. Лонгітюдні дослідження. Метод поперечних зрізів. Комплексний метод. Спостереження та його види. Особливості застосування експериментальних методів у віковій психології. Формувальний експеримент. «Близнюковий» метод та його значення у дослідженні розвитку психіки. Генетико-моделюючі експерименти. Діагностичні методи у віковій психології.

Поняття про психічний розвиток. Діалектико-матеріалістичне вчення про психічний розвиток. Рушійні сили психічного розвитку. Суперечності психічного розвитку. Роль спадковості та середовища у формуванні особистості. Принципи та закономірності психічного розвитку. Показники психічного розвитку.

Вікова періодизація психічного розвитку людини. Сутність та критерії вікових періодизацій З.Фрейда, Е.Еріксона, Д.Б. Ельконіна, Ж. Піаже, Л.Колберга, А.В. Петровського, М.І.Лісіної. Поняття «соціальна ситуація розвитку», «провідна

діяльність», «криза розвитку», «психологічні новоутворення», «соціальна ситуація розвитку», «провідна діяльність», «криза розвитку» та їх особливості у різні вікові періоди.

Історико-теоретичні концепції у віковій психології. Біогенетична концепція (біологічна, біологізаторська): теорія рекапітуляції (Г.-С. Холл); теорія відбору (Е. Торндайк); теорія відповідності (Е. Клапаред; К. Коффа; П.Л. Блонський); біхевіористські погляди: ототожнення розвитку з науцінням (Дж. Уотсон; Х. Хантер; К. Лешлі; Б. Скіннер); теорія триступеневого розвитку К. Бюлера (інстинкт, науціння, інтелект); психоаналіз (З. Фройд). Соціогенетична концепція (соціальна, соціологізаторська): теорія соціального науціння (Н. Міллер, Дж.Доллард); когнітивно-генетична теорія Ж. Піаже; нормативний підхід (А. Гезелл, Л. Термен); соціогенетична концепція у сфері педологічних інтересів (С.С. Моложавий; А.Б. Залкінд). Теорія конвергенції двох чинників розвитку (В. Штерн) та структурна психологія (К. Коффа). Деякі інші спроби експериментального вивчення вікового розвитку. Внесок К.Д.Ушинського у становленні та розвитку вікової психології: основні ідеї педологічної концепції; експериментальна робота П.П.Блонського – учня Г.І. Челпанова та К.М. Корнілова.

Стан та тенденції розвитку психологічної науки на сучасному етапі. Сучасні напрямки психологічних досліджень за кордоном (Європа, США, Росія) та в Україні. Парадигми психологічної науки (суб'єктний підхід, системно-діяльнісний підхід). Тенденції розвитку психології у 21 столітті. Нові напрямки практичної психології.

Кризи у розвитку особистості. Причини виникнення та типологія життєвих криз. Вікові кризи та їх значення у розвитку особистості. Життєві кризи особистості. Особливості кризових станів. Шляхи та моделі подолання криз.

Психологія пренатального розвитку. Особливості психічного розвитку немовляти. Особливості розвитку психіки у пренатальний період. Фаза новонародженості. Рефлекси та їх значення в житті людини. Криза новонародженості. Анатомо-фізіологічні особливості розвитку немовляти. Розвиток емоційної сфери у немовлят. Комплекс пожвавлення. Розвиток пізнавальних процесів і моторики у немовлят. Спілкування з дорослими та його вплив на розвиток дитини у віці немовляти.

Особливості психічного розвитку в ранньому дитинстві. Анатомо-фізіологічні передумови психічного розвитку в ранньому дитинстві. Соціальна ситуація розвитку в ранньому дитинстві. Провідна діяльність у ранньому дитинстві. Новоутворення. Прямоходіння та його значення для розвитку дитини раннього віку. Розвиток психічних процесів в ранньому дитинстві. Розвиток самосвідомості дітей раннього віку. Криза 3-х років.

Теорії ігрової діяльності. Вплив ігрової діяльності на розвиток дитини у дошкільному віці. Загальна характеристика сюжетно-рольової гри. Складові ігрової діяльності. Взаємодія дітей у грі.

Особливості психічного розвитку в дошкільному віці. Анатомо-фізіологічні передумови психічного розвитку в дошкільному віці. Особливості розвитку пізнавальної сфери дошкільнят. Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність дошкільників. Новоутворення дошкільного віку. Пізнавальний та розумовий розвиток дошкільника. Розвиток особистості дошкільника. Криза семи років. Психологічна готовність дитини до навчання у школі.

Загальна характеристика розвитку молодшого школяра. Анатомо-фізіологічні можливості молодшого школяра. Соціальна ситуація розвитку молодшого школяра. Провідна діяльність молодшого школяра. Розвиток самосвідомості молодшого школяра. Розвиток спонукальної сфери молодшого школяра.

Особливості психічного розвитку в підлітковому віці. Підліткова криза у різних психологічних теоріях. Криза підліткового віку. Анатомо-фізіологічна перебудова організму підлітків та її вплив на психічний розвиток. Формування особистості підлітка. Особливості взаємин і спілкування підлітків з однолітками та дорослими. Розвиток

пізнавальних процесів у підлітковому віці. Особливості учбової та трудової діяльності підлітків.

Особливості психічного розвитку в юнацькому віці. Особливості анатомо-фізіологічного розвитку в юнацькому віці. Розвиток самосвідомості та самооцінки юнаків. Особливості формування світогляду в юнацькому віці. Спілкування юнаків з дорослими та однолітками. Дружба та любов у юнацькому віці. Учіння, трудова діяльність та вибір професії у юнацькому віці.

Особливості психічного розвитку в період ранньої дорослості. Анатомо-фізіологічні особливості періоду ранньої дорослості. Розвиток психічних процесів у період дорослості. Психосоціальний розвиток у період дорослості (особистість, сім'я та робота; встановлення близьких стосунків; батьківство; професійний шлях).

Особливості психічного розвитку у віці середньої дорослості. Фізичний розвиток (психофізіологічні та морфо-функціональні зміни, клімакс та менопауза, сексуальність у середньому віці). Соціальна ситуація розвитку. Розвиток сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті та уваги. Інтелектуальні зміни: мінливий та кристалізований інтелект. Емоційно-вольова сфера людини у період середньої дорослості. Переоцінка життєвих цінностей. Зміна соціальних ролей. Криза середини життя. Центральні новоутворення в період середньої дорослості. Досягнення зрілої громадської та соціальної відповідальності. «Я-концепція» в період середньої дорослості.

Особливості психічного розвитку у віці пізньої дорослості. Сучасні уявлення про старіння. Теорії старіння. Анатомо-фізіологічні особливості людей літнього віку. Особливості психічних процесів людей літнього віку. Психосоціальний розвиток у літньому віці. Допомога людям літнього віку. Смерть і помирання: психологічні аспекти. Вплив соціальних установок на упереджене ставлення до людей літнього віку.

«Педагогічна психологія»

Предмет завдання і методи педагогічної психології. Місце педагогічної психології в системі психологічної науки. Предмет педагогічної психології. Розділи педагогічної психології. Завдання педагогічної психології. Основна проблематика. Зв'язок педагогічної психології з іншими науками. Поняття «учіння», «засвоєння», «навчання», «виховання», «научіння», «розвиток», «формування», «знання», «вміння», «навички».

Методи педагогічної психології. Принципи побудови досліджень з педагогічної психології. Спостереження та його види. Експеримент та його види. Вивчення продуктів діяльності. Генетичний метод. Моделювання. Тести. Статистичні та математичні методи. Залежність змісту методу від предмету дослідження.

Історія розвитку та становлення педагогічної психології як науки. Етапи становлення педагогічної психології як науки. Основні проблеми сучасної педагогічної психології.

Психологічна служба системи освіти. Організація психологічної служби у дошкільних освітніх закладах. Психологічна служба у початковій школі. Психологічна служба загальноосвітньої школи. Організація роботи психолога школи-інтернату. Особливості організації психологічної служби у спеціальних закладах освіти. Робоче місце психолога.

Основні категорії педагогічної психології. Взаємозв'язок дозрівання, навчання і виховання. Роль навчання і виховання у психічному розвитку. Сензитивні періоди розвитку психіки. Поняття «зони актуального розвитку» та «зони найближчого розвитку». Виховання і розвиток особистості. Перетворення соціального у психологічне, зовнішнього у внутрішнє в процесі психічного розвитку і виховання. Роль спілкування у вихованні особистості. Активність особистості у виховному процесі.

Психологія педагогічної діяльності. Мотивація та продуктивність педагогічної діяльності. Професійна Я-концепція вчителя. Сутність та структура педагогічних здібностей. Професійно важливі риси вчителя. Професійний розвиток та деформації особистості педагога. Стиль педагогічної діяльності. Основи педагогічної майстерності

вчителя.

Соціально-психологічні аспекти педагогічного спілкування. Загальна характеристика педагогічного спілкування. Особистісно-професійні риси та уміння вчителя, важливі для спілкування. Педагогічний такт. Особливості педагогічного колективу. Конфлікт у професійній діяльності педагога.

Психологія навчання. Загальна характеристика процесу навчання. Поняття «навчання», «учіння», «научіння» та їх взаємозв'язок. Психологічні механізми навчання. Навчання як умова розвитку особистості. Структура навчання. Принципи навчання. Методи і засоби навчання.

Психологічна характеристика форм передачі знань. Форми організації навчання. Характеристика загальних форм навчання (індивідуальна, індивідуально-групова, групова). Характеристика конкретних форм організації класу, групи (урок, семінар, екскурсія, факультатив, предметний гурток тощо). Форми навчальної діяльності учнів (індивідуальна, фронтальна, групова). Психологічні основи розвивального навчання.

Управління учбовою діяльністю учнів. Функціональна структура управління. Концепції управління процесом навчання (Н.О.Менчинська, Л.М.Фрідман, І.А.Зимня, І.С.Якиманська, А.Б.Орлов та ін.). Управління як забезпечення єдності основних функцій діяльності вчителя та учнів (Л.С.Виготський, П.Я.Гальперін, В.В.Давидов, Г.С.Костюк, О.В.Скрипченко, А.М.Матюшкін, Ю.І.Машбиць, В.О.Якунін та інші). Основні принципи і закономірності управління процесом формування знань, умінь та навичок.

Психологія учіння. Сутність процесу учіння. Структура учіння та її основні характеристики. Мотивація учіння. Аналіз учбової діяльності за теорією П.Я.Гальперіна. Психологічні умови формування уміння вчитися. Научіння та учіння. Психологічні фактори успішності учіння.

Психологія виховання. Психологічні основи процесу виховання. Психологічний об'єкт, методологічні принципи та зміст виховного процесу. Способи виховного впливу. Типи виховання. Ефективність виховного процесу. Моделі та стилі виховання. Ознаки вихованості. Самовиховання.

II. Основні вимоги до рівня підготовки

«Вікова психологія»

Вступники повинні знати:

- історію розвитку вікової психології, предмет, завдання, методи вікової психології;
- закономірності, фактори психічного розвитку, теорії розвитку та вікові періодизації вітчизняних і зарубіжних вчених;
- особливості психічного розвитку у різні вікові періоди.

Вступники повинні вміти:

- здійснювати аналіз результатів основних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених в галузі вікової та педагогічної психології, будувати та проводити повторні дослідження;
- самостійно будувати та проводити дослідження особливостей психічного розвитку людини у різні вікові періоди (спостереження, бесіда, вивчення продуктів діяльності, експеримент);
- застосовувати психодіагностичні інструменти для дослідження психічного розвитку немовлят та дітей раннього віку;
- проводити спостереження за сюжетно-рольовою грою дітей дошкільного віку, здійснювати аналіз ігрової діяльності дошкільників;
- проводити дослідження особливостей збереження об'єму, кількості, речовини та особливостей класифікації у дошкільному віці;
- проводити бесіду за малюнком з дітьми раннього та дошкільного віку, здійснювати порівняльний аналіз мовлення досліджуваних;
- проводити дослідження шкільної мотивації, уваги, сприймання, пам'яті,

- мислення, мовлення молодшого школяра та здійснювати аналіз отриманих результатів;
- здійснювати психологічний аналіз конфліктних ситуацій, пов'язаних з кризою підліткового віку;
 - проводити дослідження особливостей моральних суджень дітей дошкільного віку, молодших школярів, підлітків та юнаків, здійснювати порівняльний аналіз особливостей морального розвитку досліджуваних різного віку;
 - розробляти модель урахування індивідуальних особливостей учнів у навчально-виховному процесі.

«Педагогічна психологія»

Вступники повинні знати:

- основні методологічні підходи до вивчення психолого-педагогічних явищ;
- вітчизняні та зарубіжні теорії навчання та учіння;
- основні підходи до розв'язання проблеми співвідношення навчання та психічного розвитку;
- теорії навчальної діяльності;
- психологічні механізми та закономірності засвоєння знань, формування умінь та навичок;
- психологічні механізми виховання;
- психологічні основи педагогічної діяльності.

Вступники повинні вміти:

- визначати зв'язки між рівнем інтелектуального та особистісного розвитку школяра та формами й методами навчально-виховного впливу;
- аналізувати особливості організації та управління навчальною діяльністю школярів та впливу цих процесів на інтелектуальний, особистісний розвиток та навчально-пізнавальну діяльність;
- визначати факти, механізми, закономірності розвивального навчання, насамперед, розвитку наукового, теоретичного мислення;
- виокремлювати рівні засвоєння знань, сформованості навичок та умінь;
- добирати та застосовувати психодіагностичні методики для виявлення рівня інтелектуального та особистісного розвитку в навчально-виховній діяльності;
- вирішувати психолого-педагогічні проблемні ситуації;
- конструювати навчально-виховні ситуації, які постають як засоби управління інтелектуального та особистісного розвитку

III. Список необхідної літератури

«Вікова психологія»

1. Булах І.С. Психологія особистісного зростання підлітків: реалії та перспективи / І.С. Булах: монографія. – Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. – 360 с.
2. Вікова психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К.: Рад. школа. – 1976, – 272 с.
3. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчу та ін. – К.: Каравела, 2019. – 400 с.
4. Заброцький М. М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2008. - 112 с.
5. Выготский Л. С. Психология развития ребёнка. – М.: Эксмо, 2003. – С. 5-199.
6. Кацавець Р. С. Вікова психологія. Навч. посіб. / Р. С. Кацавець – К.: Алерта, 2019. – 112 с
7. Коломинский Я. Л., Панько Е. А., Игумнов С. А. Психическое развитие детей в норме и патологии: психологическая диагностика, профилактика и коррекция – СПб.: Питер, 2004. – С. 76-85.
8. Павелків Р.В. Вікова психологія: Підр. - К.: Кондор-Видавництво, 2015. - 469 с
9. Савчин М. В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навчальний посібник. - К.: Академвидав, 2011. - 360 с.
10. Крайг Г. Психология развития. – СПб.: Питер, 2000. – 992 с.

11. Крэйн У. Теории развития. Секреты формирования личности. – СПб.: прайм – ЕВРОЗНАК, 2002. – 512 с.
12. Ньюкомб Н. Развитие личности ребенка. – СПб.: Питер, 2002. – 640 с.
13. Психология возрастных кризисов: Хрестоматия / Сост. К.В. Сельченко. – Мн.: Харвест, 2000. – 560 с.

«Педагогічна психологія»

1. Айсмонтас Б.Б. Педагогическая психология: Схемы и тесты М.: Издательство ВЛАДОС-ПРЕСС. 2002. – 208 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн 1: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003.– 277с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості : У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. – К.: Либідь, 2003. – 341 с.
4. Выготский Л.С. Педагогическая психология. - М.: Педагогика, 1991. – 536 с.
5. Власова О.І.Педагогічна психологія: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2005. – 400 с.
6. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості.- К.: Рад.школа, 1989. – 608 с.
7. Лисянська Т.М. Л 26 Педагогічна психологія: Навч. посібн. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Каравела, 2012.-26 4 с.
8. Онищенко В. Д. Фундаментальні педагогічні теорії : монографія / Василь Денисович Онищенко; Нац. акад. пед. наук України, Львів. наук.-практ. центр ін-ту проф.-техн. освіти. - Львів : Норма, 2014. - 356 с.
9. Реан А.А., Бордовская Н.В., Розум С.И. Психология и педагогика. СПб.: Питер, 2005. – 432 с.
10. Степанов О.М. педагогічна психологія. К.: Академвидав, 2011. – 416 с.
11. Савелюк Н.М. Психологія педагогічна: Навчальний посібник. – Кременець: КОГП ім. Тараса Шевченка, 2012. – 288 с.
12. Електронна хрестоматія до курсу «Педагогічна психологія», укладач Фальковська Л. М.

Критерії оцінювання відповіді вступника

Бали	Характеристика відповіді
90 — 100	Вступник демонструє всебічні, систематизовані та глибокі знання з предмета; вміє застосовувати їх на практиці; спроможний доводити правильність своєї відповіді наводити аргументи. Відповідь повна, логічна, послідовна, не містить помилок або має незначні огріхи.
82 — 89	Вступник демонструє всебічні, глибокі знання, вміє застосовувати їх на практиці. Вільно висловлює власні думки, аргументовано відповідає на поставлені запитання. Відповідь вступника повна, логічна, послідовна. Вступник може припускатися незначних огріхів.
74 — 81	Вступник демонструє глибокі знання з предмета, застосовує їх на практиці; уміє доводити правильність своєї відповіді. Відповідь вступника повна, логічна, але містить неточності.
65 — 73	Вступник виявляє загалом добрі знання з програми, досить успішно виконує передбачені програмою завдання; оперує основними поняттями, уміє робити висновки. Відповідь вступника повна, але недостатньо чітка, містить незначні помилки.

60 — 64	Вступник відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання та розуміння основних положень, але пояснення не лаконічні, не повні. Під час відповіді вступник припускається помилок.
0 — 59 (не склав)	Вступник має прогалини в знаннях навчального матеріалу з програми. Відповідь не повна, потребує уточнень і додаткових запитань; вступник не вміє самостійно зробити висновків, припускається значних помилок під час відповіді.

До участі в конкурсному відборі допускаються вступники, які отримали на вступному іспиті більше 60 балів.

Голова комісії

Олег МАЗЯР